

JEHO SVATOST
DALAJLAMA

ETIKA
PRO DNEŠNÍ SVĚT

VYŠEHRAĐ

Etika pro dnešní svět

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Jeho Svatost dalajlama
Etika pro dnešní svět – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

JEHO SVATOST DALAJLAMA
ETIKA PRO DNEŠNÍ SVĚT

JEHO SVATOST
DALAJLAMA

ETIKA
PRO DNEŠNÍ SVĚT

VYŠEHRA D

Poděkování

Při psaní této knihy mi poskytl neocenitelnou pomoc stejný editorský tým jako v případě mé předchozí knihy *Etika pro nové milénium* plus jeden či dva další pomocníci. Srdečné díky patří členům mého osobního úřadu, mému dlouholetému překladateli Thupten Jinpovi a bdělým redaktorům Alexandru Normanovi a Georgi Fitz Herbertovi.

Přál bych si z celého srdce, aby následující stránky přispěly, třeba velmi skromným dílem, k soucitnějšímu a pokojnějšímu světu. Svět se samozřejmě nedá změnit přes noc. A už vůbec ho nezmění útlá knížka jako je tato. Změna může nastat jen postupně, díky narůstajícímu uvědomění, a uvědomění zase může přijít jen skrze vzdělání. Pokud čtenář v knize najde cokoli pro sebe užitečného, pak splnila svůj účel. Pokud v ní nic takového nenajde, ať ji bez rozpaků klidně odloží stranou.

Dalajlama
Dharamsala, 2. června 2011

Úvod

Jsem už starý muž. Narodil jsem se v roce 1935 ve vesničce v severovýchodním Tibetu. Z důvodů, které jsem nemohl nijak ovlivnit, jsem strávil většinu svého dospělého života jako uprchlík v Indii, která je již po více než padesát let mým druhým domovem. Občas v žertu říkám, že jsem v Indii nejdéle pobývajícím hostem. Tak jako všichni lidé v mém věku jsem zažil mnoho dramatických událostí, které utvářely dnešní svět. Od konce 60. let jsem také hodně cestoval a měl jsem tu čest potkávat se s lidmi nejrůznějšího původu: nejen s prezidenty, premiéry, králi a královnami nebo představiteli světových náboženství, ale také s mnoha a mnoha obyčejnými lidmi z rozmanitého prostředí.

Když se ohlížím zpět za uplynulými desetiletími, vidím hodně důvodů k radosti. Pokrok lékařské vědy odstranil mnoho donedávna smrtelných chorob. Miliony lidí unikly chudobě a získaly přístup k modernímu vzdělání a lékařské péči. Máme Všeobecnou deklaraci lidských práv a povědomí o významu těchto práv neobyčejně vzrostlo. Díky tomu se ideály svobody a demokracie rozšířily po celém světě a stále roste vědomí společného lidství. Stále více se také uznává důležitost zdravého životního prostředí. V mnoha směrech bylo poslední půl století časem pokroku a změn k lepšímu.

Navzdory obdivuhodným úspěchům v tolika oblastech je však na světě stále mnoho utrpení a lidstvo se potýká s obrovskými potížemi a problémy. Zatímco v bohatších částech světa si lidé užívají životní styl založený na vysoké spotřebě, nespočetné

miliony lidí nenaplní ani ty nejzákladnější potřeby. S koncem studené války ustoupila hrozba globální nukleární katastrofy, ale mnozí lidé přesto trpí ničivými následky ozbrojených konfliktů. Na řadě míst se také musejí potýkat s ničením životního prostředí, které ohrožuje jejich zdroje výdělků a často i sám život. Mnozí se musejí vyrovnávat se sociální nerovnostmi, korupcí a nespravedlností.

Tyto problémy zdaleka nejsou omezeny jen na chudé, rozvojové země. I v bohatších státech čelí lidé řadě obtíží, včetně všudypřítomných sociálních rizik, jako je alkoholismus, drogová závislost, domácí násilí, rozpadlé rodiny. Mnozí si dělají starosti o vlastní děti, o jejich vzdělání a o to, v jakém světě jednou budou žít. Musíme si dnes již také připustit možnost, že my lidé svým působením poškozujeme naši planetu v takové míře, že už není cesty zpět, a to vyvolává další strach. Moderní způsob života s sebou přináší stres, úzkost, deprese a stále více také osamělost. A tak, ať už zavítám kamkoli, slyším stížnosti. Dokonce i já sám si občas na něco postěžuji!

Je celkem zřejmé, že na tom, jak si my lidé dnes počínáme, je něco špatně. Ale co to je, co nám vlastně chybí? Ten nejpodstatnější problém, myslím, spočívá v tom, že věnujeme příliš mnoho pozornosti vnějším věcem, hmotným stránkám života, a zanedbáváme etický rozměr a naše vnitřní hodnoty.

Vnitřními hodnotami myslím ty kvality, které všichni oceňujeme u druhých a k nimž také inklinujeme ze samé své přirozenosti. Svou biologickou přirozeností jsme totiž živočichové, kteří přežívají a daří se jim pouze v prostředí zájmu, náklonnosti a vřelosti – jedním slovem, v prostředí soucitu. Podstatou soucitu je touha ulehčit druhým v jejich utrpení a napomáhat jim k dobrému životu. Z tohoto spirituálního principu vycházejí všechny ostatní pozitivní vnitřní hodnoty. U druhých si všichni ceníme vlastností, jako jsou vlídnost, trpělivost, snášenlivost, schopnost odpouštět a velkorysost, a stejně tak se nám protiví, když někdo projevuje opačné vlastnosti – lakotu, zášť, nenávisť,

nesnášenlivost a úzkoprstost. Budeme-li tedy aktivně rozvíjet pozitivní vnitřní kvality lidského srdce, vycházející z našeho vrozeného sklonu k soucitu, a učit se bojovat proti vlastnostem a sklonům negativním, ocení to nakonec úplně všichni. A první, kdo bude mít z posílení našich vnitřních hodnot prospěch, jsme my sami. Mnohé z potíží, jimž čelíme v dnešním světě, jsou důsledkem zanedbávání vnitřního života, kterého se k vlastní újmě dopouštíme.

Nedávno jsem navštívil východoindický stát Urísa. Chudoba sužující tuto část země, zejména mezi příslušníky původních indických kmenů, vedla v poslední době k povstáním a nepokojům. Setkal jsem se s poslancem zvoleným v tomto státě a o situaci s ním hovořil. Od něj jsem se dozvěděl, že existuje řada zákonných ustanovení a štědrě dotovaných vládních projektů zaměřených na ochranu práv místních kmenových obyvatel a poskytování materiální pomoci. Problém je podle poslance v tom, že vinou korupce tyto programy nakonec nepomáhají těm, jimž mají pomáhat. Sobecké zájmy, neschopnost a nezodpovědnost na straně těch, kdo mají tyto programy na starosti, způsobuje, že jsou ve skutečnosti k ničemu.

Tento příklad názorně ukazuje, že dokonce i když systém samotný je nastaven dobře, jeho efektivita závisí na způsobu, jakým je využíván. Jakýkoli systém, soubor pravidel, zákonů a ustanovení, může být nakonec efektivní pouze v závislosti na lidech, kteří jej uvádějí v život. Když je vinou osobních selhání původně dobře nastavený systém zneužíván, lidi nakonec spíš poškozují, než aby jim prospíval. To platí pro všechny oblasti lidského života, včetně náboženství. Ačkoli náboženství mají potenciál pomáhat lidem žít šťastný a smyslem naplněný život, mohou být zneužita a stát se příčinou konfliktů a rozdělení. Podobně i v ekonomické a finanční oblasti může být systém sám o sobě v pořádku, ale když jsou lidé, kteří jej v praxi tvoří, hnáni sobectvím a hrabivostí a počínají si bezohledně, z dobrého nastavení pravidel nevychází žádný prospěch. Tak tomu

bohužel dnes je v mnoha oblastech lidského konání, dokonce i v profesionálním sportu, kde korupce ohrožuje samotný ideál čestného zápolení.

Mnoho přemýšlivých lidí si tyto problémy uvědomuje a usiluje o to je vyřešit v dané oblasti lidské aktivity. Politici, úředníci, právníci, učitelé, ekologové, aktivisté a mnozí další jsou dnes součástí tohoto úsilí po celém světě. To je velice dobré, musíme si však být vědomi toho, že potíže nikdy nevyřešíme jenom tím, že se zavedou nové zákony a nařízení. Zdroj problémů totiž spočívá v rovině jednotlivce. Když lidé postrádají integritu a morální hodnoty, žádný systém zákonů a nařízení nebude stačit. Pokud lidé upřednostňují materiální stránku věci, pak budou stále přetrvávat nespravedlnost, korupce, nerovnost, nesnášenlivost a hrabivost – vnější manifestace zanedbávání niterných hodnot.

Co se s tím tedy dá dělat? Kde hledat pomoc? Věda, přes všechna dobrodiní, jež přinesla světu, dosud neobjevila řešení pro rozvoj základů osobnostní integrity, těch nejpodstatnějších vnitřních hodnot, které oceňujeme u druhých a které bychom měli rozvíjet i sami v sobě. Měli bychom tedy hledat tyto hodnoty v náboženství, jako to lidé dělali po celá tisíciletí? Náboženství jistě pomáhala milionům lidí v minulosti, pomáhají dnes, a budou nepochybně pomáhat i v budoucnosti. Ale přes veškerý přínos v poskytování etických vodítek a životního smyslu, v dnešním sekulárním světě náboženství samo o sobě základem pro etiku být nemůže. Jedním z důvodů je to, že mnozí lidé se dnes zkrátka k žádnému náboženství nehlásí. Dalším pak je stále větší propojenost lidí a národů v dnešním globalizovaném světě; v multikulturních společnostech dneška by etika založená pouze na jednom konkrétním náboženství platila vždy jen pro některé, nedávala by smysl pro všechny. V minulosti, kdy národy světa žily většinou v izolaci od sebe navzájem – tak jako my Tibeťané jsme si celkem šťastně žili mnoho staletí skryti za hradbou velehor – nebyl žádný problém, když se jednotlivé národy řídily podle svých vlastních nábožensky založených etických systémů.

Dnes naproti tomu každá na náboženství založená odpověď na problém zanedbávání vnitřních hodnot postrádá univerzální rozměr, a proto musí být vždy nedostatečná. Co potřebujeme, je takový přístup k etice, který se neobrací k náboženství a může být ve stejné míře přijatelný pro lidi věřící i nevěřící: potřebujeme sekulární etiku.

Může se zdát zvláštní, že něco takového říká někdo, kdo od dětství nosí mnišský hábit. Ale myslím, že v tom žádný rozpor není. Moje víra mi ukládá usilovat o prospěch a dobro všech cítících bytostí. A překračovat hranice vlastní náboženské tradice směrem k těm, kdo vyznávají jinou víru, i k těm, kdo žádné náboženství nemají, je s tím zcela v souladu.

Jsem si jist, že je možné i přínosné hledat nový, sekulární přístup k univerzálně přijatelné etice. Moje přesvědčení vychází z toho, že my všichni, všechny lidské bytosti jsou ve svém nejhlubším základu zaměřeny, disponovány k tomu, co považujeme za dobré. Cokoli děláme, děláme proto, že to podle nás může přinést nějaký prospěch. Zároveň všichni oceňujeme dobrotu a vlídnost druhých. Všichni jsme ze svého založení nasměrováni k základním lidským hodnotám lásky a soucitu. Všichni dáváme přednost lásce těch druhých před nenávisť, jejich velkorysosti před sobectvím. A kdo by neupřednostňoval snášenlivost, úctu a odpuštění před omezeností, bezohledností a záští?

Proto jsem pevně přesvědčen, že je možné a uskutečnitelné založit systém podstatných vnitřních hodnot tak, aby na jedné straně nebyly v rozporu s náboženskými systémy a na druhé straně na nich nebyly závislé. Právě o nastínění podoby a cest k praktickému dosahování takovéto nové vize etiky mi jde v této knize. Doufám, že může pomoci při prosazování potřeby etického povědomí a vnitřních hodnot v dnešním věku přepjatého materialismu.

Na začátku musím zdůraznit, že není mým záměrem morální hodnoty komukoli vnucovat. To by ničemu nepomohlo.

Pokoušet se ukládat někomu etické principy zvenčí, vnucovat je, jako by to byl nějaký příkaz, nemůže nikdy vést k cíli. Namísto toho bych rád vyzval každého z nás lidí, aby hledal své vlastní porozumění významu vnitřních hodnot. Protože právě tyto hodnoty jsou zdrojem jak eticky harmonického světa, tak i vnitřního pokoje mysli, sebedůvěry a štěstí, které všichni hledáme. Všechna hlavní světová náboženství se svými důrazy na lásku, soucit, trpělivost, snášenlivost a odpuštění zajisté k šíření těchto hodnot přispívají. Ale realita dnešního světa je taková, že zakládat etiku na náboženství zkrátka nedostačuje. Proto nastal čas hledat takový způsob přemýšlení o spiritualitě a etice, který sahá za hranice náboženství.

Část I.

NOVÁ VIZE
SEKULÁRNÍ ETIKY

1. NOVÉ POJETÍ SEKULARISMU

Vnitřní hodnoty v éře vědeckého poznání

Jsem člověk hluboce zakořeněný v náboženství, ale jsem přesvědčen, že náboženství samo o sobě nemůže vyřešit všechny naše problémy.

Nedávno jsem se zúčastnil ceremonie k otevření nového buddhistického chrámu v Biháru, zvláště hustě osídlené a chudé části severní Indie. Předseda vlády Biháru, můj starý přítel, pronesl velmi hezkou řeč a vyjádřil přání, aby s požehnáním Buddhovým stát Bihár od nynějška prosperoval. Když přišla řada na mě, nadhodil jsem, jen zpola žertem, že kdyby prosperita Biháru závisela jen na Buddhově požehnání, pak by musel vzkvétat už hodně dlouho. Právě v Biháru se koneckonců nacházejí některá z nejposvátnějších míst buddhismu, jako například Bódhgaja, kde historický Buddha dosáhl plného probuzení. Ke skutečné změně je potřeba víc než Buddhových požehnání, jakkoli jsou mocná, a víc než modlitby. Je nutná také aktivita, a ta může být pouze výsledkem úsilí lidí, jako je bihárský premiér a jeho kolegové.

Tím nechci říct, že požehnání a modlitby jsou k ničemu. Naopak, modlitba má z psychologického hlediska nesmírný význam. Musíme ale přijmout to, že její hmatatelné výsledky jsou někdy těžko k mání. Když jde o dosažení určitých konkrétních cílů, pak se modlitba nemůže rovnat například moderní vědě. Když jsem byl před několika lety vážně nemocný, bylo pro mě